

POLICIJOS TARNAVIMO BENDRUOMENEI PROBLEMOS

Dr. Alfonsas Laurinavičius

Lietuvos teisės universitetas, Policijos fakultetas, Policijos teisės katedra,
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 70 03 49
Elektroninis paštas ptk@ltu.lt

Pateikta 2000 m. spalio 23 d.

Parengta spausdinti 2001 m. sausio 18 d.

Recenzavo Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Valdymo organizavimo tarnybos Analizės ir informacijos skyriaus komisaras R. Kalašnykas ir Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto dekanas dr. P. Ancelis

S a n t r a u k a

Straipsnis skirtas svarbiam šių dienų policijos mokslo klausimui, kaip geriau užtikrinti saugų žmogaus gyvenimą? Vakarų demokratijos valstybės kuria novatorišką viešosios tvarkos palaikymo koncepciją, kuri mokslo literatūroje įvardijama kaip naujoji teisėsaugos palaikymo politika. Jos branduolį sudaro mokslinės ir praktinės rekomendacijos, patarimai, kaip telkti bendras visuomenės ir teisėsaugos institucijų pajėgas kurti saugią aplinką.

Lietuvos policijos sąveikos su aptarnaujamomis bendruomenėmis problemos straipsnyje analizuojamos remiantis sociologinių tyrimų duomenimis. Autorius 1996–1999 m. organizavo keturias pareigūnų ir civilių asmenų apklausas. Iš viso apklausta beveik trys tūkstančiai asmenų. Remiantis surinktais duomenimis, bandoma atskleisti kai kurias policijos ir visuomenės santykių raidos tendencijas. Suprantama, šis straipsnis apima tik mažą dalį klausimų, kurie kyla asmenims, vykdančioms administracinę reformą, kuriantiems atitinkamų policijos teisės aktų projektus. Tačiau, autoriaus manymu, tai galėtų būti svarbus atspirties taškas modernizuojant Lietuvos policijos teisę, policijos pareigūnų rengimą socialiai orientuotam darbui bendruomenėje.

Policijos pajėgoms tenka svarbus socialinis vaidmuo. Jų paskirtis – kuo geriau užtikrinti asmenų, jų turto saugumą, viešąją tvarką. Šiuolaikiniame policijos moksle nusistovėjo gana tvirta nuomonė, kad net tobuliausios policijos pajėgos, nebendradarbiaudamos su aptarnaujama bendruomene, negalėtų atlikti joms skirtų funkcijų.

Pagrindinis policijos mokslo klausimas, kaip užtikrinti saugų žmonių gyvenimą, reaguoti į greitai kintančius visuomeninius santykius, socialinių santykių permainas? Ne be pagrindo Vakarų demokratijos valstybių policijos mokslo literatūroje šiuolaikinė saugios viešosios tvarkos kūrimo koncepcija įvardijama kaip *naujoji teisėsaugos politika* [1, p. 26; 2, p. 180]. Šiame kontekste policija traktuojama kaip valstybės institucija, vykdanči tam tikras bendruomenės politines funkcijas. Kitaip sakant, policijos tarnybų vaidmens naujumas reiškiasi ne per veiklos tikslus, kurie ganėtinau pastovūs, bet per tarnavimo bendruomenei uždavinius, principus, kurie yra nulemti bendro politinio klimato visuomenėje [4, p. 6–11]. Taigi

straipsnio tema pasirinkta neatsitiktinai. Vadovaujantis vakarietiškos policijos veiklos tradicija, siekiama analizuoti Lietuvos policijos tarnybinės veiklos ypatumus, nustatyti Lietuvoje įsitvirtinančias atitinkamų santykių raidos tendencijas.

Mokslinėje literatūroje yra nusistovėję terminai šiam bendruomenės teisėtvarkos aspektui reikšti. Pavyzdžiui, prancūzų kalba išleistoje literatūroje vartojama „*De la Police de Proximité*“, anglų – „*Community Policing*“. Anglų–lietuvių kalbų teisės terminų žodyne, išleistame 1998 m., mūsų manymu, pateikta netiksli sąvoka. Ji į lietuvių kalbą verčiama arba kaip „vietos policijos ir gyventojų patruliavimas“, arba kaip „viešosios tvarkos saugojimas“.

Manytume, kad lietuvių kalba šios sąvokos atitikmuo galėtų būti „*bendruomeninė policijos veikla*“, kuri reikštų, kad *bendruomenės* įgaliojimai yra tolygūs turimiems valstybės įgaliojimams. Tokia policijos sąvoka apimtų ir kitus *tarnavimo* sampratos aspektus, pavyzdžiui, policijos vidinį ir išorinį valdymą, santykius su kitomis bendruomenės reikalams sukurtomis teisėsaugos struktūromis. Be abejo, tai tik subjektyvūs svarstymai. Sąvokos žodinė išraiška turi atitikti ja reiškiamą turinį. Šiuo metu dar nebaigta kurti Lietuvos novatoriškos policijos veiklos koncepcija. Vykstančios praktikų, specialistų ir mokslininkų diskusijos turėtų apibrėžti reformos turinį ir pasiūlyti tinkamiausią sąvoką reiškiniiui įvardyti.

Naujojoje teisėsaugos palaikymo koncepcijoje ypač svarbus vaidmuo tenka bendruomenei. Ką šiuo atveju vadiname bendruomene? Socialinių mokslų literatūroje ši sąvoka vartojama labai plačiai: pradedant valstybei, kaip didžiausiai bendrijai, ir baigiant nedidelėms vienodų interesų grupėms reikšti. Vadinasi, bendruomenė gali būti įvardyta pagal gyvenamąją teritoriją – kaip geografinis ir pagal bendrus interesus – kaip socialinis darinys [3, p. 7]. Bendruomenės antitezė individui yra susvetimėjimas, šaknų socialinėje aplinkoje neturėjimas. *Bendruomenės – tai grupės, kurioms individai priklauso, turi pareigų ir įsipareigojimų.* Žmonės prisijungia prie politinių, profesinių ar kitokių interesų grupių, rašo H. Zeigleris, tikėdamiesi akivaizdžios naudos. Prisiimami įsipareigojimai bendruomenei yra susiję su įsitikinimu, kad taip bus įmanoma labiau patenkinti visas savo viltis [5, p. 11].

Policijos tarnybos aptarnaujama bendruomenė paprastai apibrėžiama kaip geografinis darinys. Ji nėra monolitinė grupė, jos vidinė struktūra sudėtinga.

Struktūriškumas, kaip teigia R. Grigas, kartu patvirtina *bendruomenės integralumą* [6, p. 232]. Socialinių lygmenų (tipų) išsiskyrimą lemia grupiniai interesai, bendros vertybės [3, p. 8], kartu išsikristaluoja visiems asmenims svarbūs dalykai. Todėl pats gyvenimas skatina bendruomenę integruotis, ieškoti sąveikos, socialinių ryšių ginant bendrus tikslus, daugumai svarbius interesus. Viešoji tvarka – tai viena iš didžiųjų socialinių vertybių ir ji turi būti saugoma visomis bendruomenės ir teisėsaugos sistemos pareigūnų pajėgomis. Kaip taikliai pasakyta Europos policininkų chartijoje, policija jau nebėra jėgos, valdančios piliečius, išraiška, o yra piliečių jėga [13, p. 6]. Tai reiškia, kad suvienytomis visų socialinių darinių pastangomis turi būti ieškoma būdų, kaip spręsti problemas, susijusias su nusikalstamumu, kaip įveikti nuolat persekiojantį baimės jausmą dėl galimų nusikaltimų, netvarkos, kaip apskritai keisti bendrabūvio kokybę [7, p. 34]. Pakitęs požiūris į viešosios tvarkos palaikymo būdą yra pagrindinė priežastis ir sąlyga policijai integruotis, įsilieti į bendruomenę.

Norint geriau suvokti novatorišką policijos veiklą, būtina aiškiau apibrėžti sąvoką „viešoji tvarka“. Lietuvos policijos mokslo literatūroje ir kasdieniauose praktikų pokalbiuose laikomasi nuomonės, kad viešoji tvarka yra tiesiogiai susijusi su „socialine kontrole“ [3, p. 12].

Viešosios tvarkos barams organizuoti, socialinei sistemai, kaip vientisam dariniui, palaikyti paprastai yra įkurtos specialios (formalios) valstybės tarnybos: švietimo, sveikatos apsaugos, socialinės rūpybos ir kitos. Tačiau policija yra vienintelė tarnyba bendruomenėje, dirbanti ištisą parą ir septynias dienas per savaitę. Daugelis mano, kad policija rūpinasi beveik visais bendruomenės reikalais ir turi įtemptai dirbti visą parą, teikti neatidėliotinas ir skubias paslaugas, kurios dažnai net nebūdingos policijai. Ir tai galima suprasti. Nesilaikymas bendruomenės pripažintų, žvelgiant iš socialinės kontrolės pozicijų, etalonų vertinamas kaip deviantinis. O tai tolygu elgsenai, neatitinkančiai normų reikalavimų, arba – viešosios tvarkos pažeidimui. Vadinasi, policijos tarnybos yra labai svarbus bendruomenės socialinis darinys, nes „teisėtvarkos apsaugos funkcijų ginant viešąją tvarką pobūdis ir būdas, kuriuo

jos atliekamos, tiesiogiai veikia atskirų asmenų ir visos visuomenės gyvenimo kokybę” [8, p. 185].

Deja, viešoji nuomonė, reiškiamą žiniasklaidos, dažnai policijos pareigūnų veiksmus vertina kritiškai, priekaištuoja, kad jie nepaiso tarnybos priedermių, neįaučia atsakomybės už jiems skirtą vaidmenį visuomenėje. Straipsnio autorius 1994–1995 m. studijavo populiariausių Lietuvos dienraščių („Lietuvos rytas“, „Lietuvos aidas“, „Respublika“ ir kt.) atitinkamus straipsnius, nagrinėjo per 100 Vidaus reikalų ministerijos dėl tarnybinės drausmės pažeidimų atliktų tarnybinių patikrinimų. Išryškėjo daugelis nuodugniau studijuotinių klausimų, kurie lemia dabartinius policijos ir bendruomenės santykius. 1995 m. organizuota policijos pareigūnų apklausa, su kokiais sunkumais jie susiduria įgyvendindami tarptautinės teisės aktų, tiesiogiai reglamentuojančių policijos tarnybų veiklą, nuostatas? Klausimynas buvo parengtas pagal 1990 m. Lietuvos Respublikos policijos įstatymo, kuris įtvirtina „Teisėtvarkos apsaugos pareigūnų elgesio kodeksą“, priimto Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1979 m. gruodžio 17 d. 34/169 rezoliucija, nuostatas. Apklausta 416 policijos pareigūnų. Išanalizavus apklausos duomenis, buvo suformuluotos penkios tolesnio sociologinio tyrimo kryptys – hipotezės. Joms atskleisti sudarytas klausimynas. Kiekvienai hipotezei tirti suformuluoti keturi penki klausimai ir prašymas pareikšti savo nuomonę dėl kai kurių, respondentų manymu, sprendinų problemų. Papildyti klausimyną siūlė labai maža dalis respondentų – tik 1–2 proc. apklaustųjų. Tai negalėjo turėti lemiamos įtakos nustatant bendras raidos tendencijas.

Sociologinis tyrimas pagal specialų klausimyną pradėtas 1996 m. pirmame ketvirtyje. Apklaustas 181 įvairaus rango ir skirtingą darbo stažą turintis policijos pareigūnas. Nuo 1997 m. tie patys, kaip ir pareigūnams, klausimai pateikti civiliams gyventojams. Tokios apklausos buvo organizuotos 1997–1999 metais. Respondentų skaičius ir charakteristika pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Respondentų charakteristika

Eil. Nr.	Respondentai	Respondentų skaičius		
		1997 m.	1998 m.	1999 m.
1.	Civiliai gyventojai	606	490	210
2.	Policijos pareigūnai (visi)	485	614	291
3.	Stažas iki 3 m.	140	151	57
4.	Stažas nuo 3 iki 5 m.	89	151	55
5.	Stažas 5 ir daugiau m.	242	287	158
6.	Komisariatų vadovai, komisarai	14	25	21

Lentelėje pateikiami tik tie duomenys, kuriais remiantis galima išskirti vyraujančias santykių raidos tendencijas, kurias kiek plačiau analizuojame šiame straipsnyje. Straipsnio autorius turi išsamią informaciją apie respondentų gyvenamąją, darbo vietą, amžių, lytį, išsilavinimą, profesinį pasirengimą ir kita. Tyrimas buvo atliktas atrankos būdu, siekiant kad jame dalyvautų įvairių socialinių sluoksnių, grupių atstovai iš daugumos Lietuvos miestų ir rajonų.

Straipsnyje nepretenduojama analizuojamais klausimais pateikti galutinę ir neginčijamą nuomonę – norint tai padaryti būtinas ilgesnis stebėjimų ir apklausų laikotarpis. Pavyzdžiui, JAV mokslininkas H. Goldsteinas (Goldstein) panašaus pobūdžio plačius tyrimus vykdė daugiau kaip 20 metų ir jo padarytos išvados, kaip žinome, turėjo įtakos aštuntajame dešimtmetyje pradėti JAV policijos reformai. Šiame straipsnyje sociologinio tyrimo duomenys pateikiami kaip ganėtinai svarbus argumentas norint atkreipti mokslininkų, specialistų dėmesį į problemas, kurios, autoriaus manymu, trukdo kurti policiją, gebančią tarnauti Lietuvos žmonių interesams, įsilieti į aptarnaujamą bendruomenę. Be to, taikant loginės, sisteminės analizės ir kitus metodus pastebėtas tendencijas bandoma sieti su teisės aktais, regu-

liuojančiais atitinkamus santykius. Taigi sociologinis tyrimas – pagrindinis metodas, taikomas norint atskleisti autoriaus pastebėtas civilių asmenų ir policijos pareigūnų santykių bendruomenėje raidos tendencijas.

Tarnybos problemų tyrimo rezultatai

Žvelgiant iš šių dienų perspektyvos ir svarstant policijos problemas Lietuvos integracijos į Europą procesų požiūriu, labai svarbu, kad įvairaus rango policijos pareigūnų tarnavimas bendruomenei būtų grindžiamas humanizmo principais, puoselėjamas sisteminis požiūris į viešųjų santykių administravimą. Vakarų valstybių novatoriškos policijos tarnybos prioritetai siejami su veikla, nukreipta į bendruomenės teisėsaugos problemų sprendimą. Svarbiausia policijos pareiga – kiek galint anksčiau išsiaiškinti tokio pobūdžio problemas ir organizuoti visas bendruomenės, ypač už teisėsaugą atsakingų formalių institucijų, pajėgas užkirsti kelią įvykiams, galintiems turėti neigiamų padarinių asmenims, trikdyti viešųjų santykių stabilumą, socialinės raidos sąlygas.

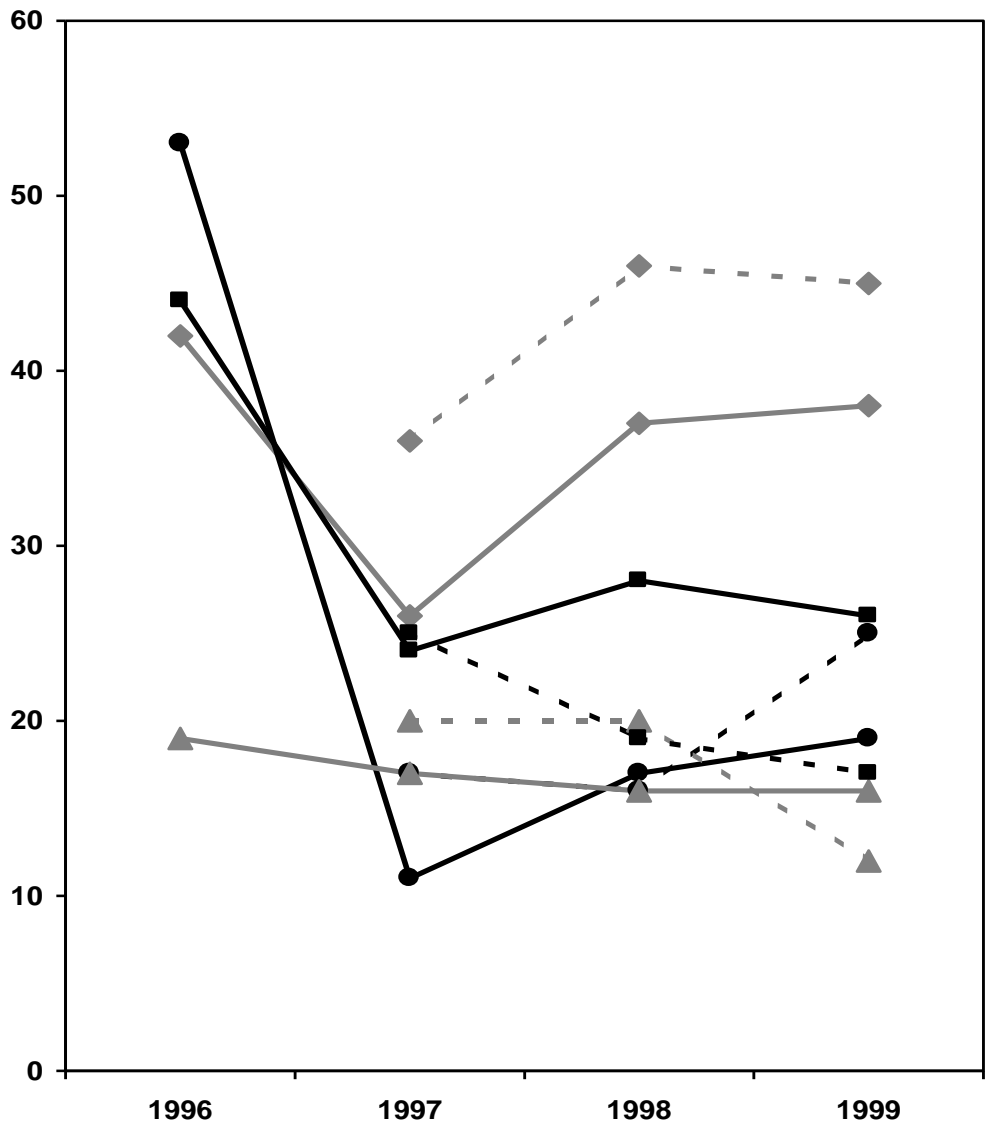
Toks tarnavimo visuomenei būdas anglosaksiškoje policijos mokslo literatūroje vadinamas *į problemas orientuota veikla (Problem-Oriented Policing)* [3, p. 38]. Straipsnyje analizuojami sociologinio tyrimo duomenys yra bandymas nustatyti realias prielaidas vakarietiškai Lietuvos policijos reformai. Suprantama, kad tirta tik keletas klausimų ir remiantis autoriaus atliktomis apklausomis galima išskirti tik kai kurias dabartines policijos tarnybos raidos tendencijas.

Vienas iš tirtų klausimų – *kokios paslaugos tikisi bendruomenės nariai iš juos aptarnaujančios policijos įstaigos pareigūnų?* Ką mano šiuo klausimu civiliai asmenys ir juos aptarnaujantys pareigūnai? Iš straipsnyje pateiktų duomenų ryškėja gana teigiami policijos pareigūnų vaidmens reguliuojant viešuosius santykius vertinimo poslinkiai. Neturėdami galimybių plačiau analizuoti tyrimo duomenis, pateikiame grafinį vaizdą (žr. 1 grafiką ir 2 lentelę).

Grafikas sudarytas pagal antros lentelės grafų pirmąsias dvi eilutes, nes šie duomenys išreiškia visų apklaustų apibendrintą nuomonę. Čia išryškėja, kad tiriamuoju laikotarpiu reguliuojant viešuosius santykius policija vis labiau buvo vertinama kaip fizinė jėga. 1997 m. 36 proc. apklaustų *civilių asmenų* svarbiausia policijos socialine paslauga laikė fizinę jėgą ir 45 proc. išskyrė organizacinę funkciją kuriant saugią aplinką be fizinės ir teisinės prievartos. 1999 m. apklausos duomenys rodo, kad respondentai dar labiau pabrėžia fizinę jėgą, nes jau 45 proc. respondentų policijos svarbą bendruomenėje sieja su fizine jėga ir tik 29 proc. tikisi kitokios socialinės pagalbos. Reikia pabrėžti dar vieną ryškesnę tendenciją – augantį *pasitikėjimą įstatymo galia* ir todėl policijos, kaip teisinių santykių reguliavimo institucijos, vaidmens didėjimą. 1997 m. kas šeštas (17 proc.), o 1999 m. – kas ketvirtas (25 proc.) šį policijos tarnybos vaidmenį bendruomenėje vertino kaip svarbiausią.

Panašios tendencijos ryškėja analizuojant *policijos pareigūnų* apklausos duomenis. Skirtumas tik tas, kad pareigūnai apskritai kiek atsargiau vertina savo vaidmenį bendruomenėje. Dar 1996 m. daugiau nei kas antras apklaustasis (53 proc.) savo tarnybą laikė svarbiausia reguliuojant viešuosius santykius teisinėmis priemonėmis, o 1997 m. taip manė tik kas dešimtas (11 proc.). Lyginant paskutinių trejų metų duomenis, 1999 m. apklaustųjų pasitikėjimas savo teisiniais įgaliojimais truputį (8 proc.) išaugo, bet jų skaičius mažesnis, palyginti su civilių asmenų apklausos duomenimis. Tačiau pareigūnų, vertinančių policiją kaip bendruomenės fizinę jėgą reguliuojant viešuosius santykius, per tuos paskutinius trejus metus padaugėjo beveik 50 proc., t.y. nuo 26 proc. iki 38 proc.

1 **grafikas.** Policijos vaidmens vertinimo pokyčiai

- ◆— fizinė jėga
- teisinių santykių reguliavimo institucija
- ▲— apskritai socialinių santykių reguliavimo institucija
- bendruomenės organizatorė teisėsaugai palaikyti
- pareigūnai
- civiliai

Tendencija vertinti policiją tvarkant bendruomenės teisėsaugos reikalus kaip fizinę jėgą, mūsų manymu, laikytina neigiama tendencija, iškreipiančia demokratinės valstybės policijos raidą, neigiančia novatoriškos, bendruomenės policijos veiklos principus [3, p. 16]. Ši nuostata turi įtakos ir kitiems pareigūnų ir civilių asmenų santykiams. Pareigūnų ir civilių asmenų apklausos duomenų bei tarnybinių patikrinimų dėl drausmės pažeidimų analizė atskleidžia kitą problemą, kurią įvardijome kaip *piknaudžiavimą policijos specialiosiomis priemonėmis*.

2 lentelė. Policijos vaidmuo administruojant viešuosius santykius (1996–1999 m. sociologinių tyrimų duomenys)

Policijos vaidmuo	Respondentai	Pagrindinis vaidmuo (proc.)				Nesvarbus vaidmuo (proc.)			
		1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999
1. Fizinė jėga nukentėjusiajam ar silpnesniam asmeniui apginti	Civiliai		36	46	45		2	1	20
	Pareigūnai (visi)	42	26	37	38	15	8	3	9
	Stažas iki 3 m.	41	27	37	50	19	5	4	39
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	46	27	32	40	8	8	1	2
	Stažas 5 ir daugiau m. Komisarai	38	27	40	33	8	10	3	0
			57	40	48		0	4	24
2. Speciali teisinių santykių reguliavimo institucija	Civiliai		17	16	25		2	0	11
	Pareigūnai (visi)	53	11	17	19	8	6	2	0
	Stažas iki 3 m.	45	8	13	36	8	6	4	2
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	56	11	18	26	10	7	1	0
	Stažas 5 ir daugiau m. Komisarai	59	13	18	11	8	7	0	0
			7	12	19		0	0	5
3. Speciali socialinių santykių reguliavimo institucija	Civiliai		20	20	12		1	1	13
	Pareigūnai (visi)	19	17	16	16	40	10	1	13
	Stažas iki 3 m.	17	17	16	5	38	11	1	16
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	18	15	19	11	36	14	1	0
	Stažas 5 ir daugiau m. Komisarai	23	16	14	22	33	8	1	0
			14	16	5		14	0	14
4. Visuomenės organizatorė teisėtvarakai palaikyti	Civiliai		25	19	17		1	1	11
	Pareigūnai (visi)	44	24	28	26	30	8	3	3
	Stažas iki 3 m.	53	26	32	9	28	10	1	9
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	44	18	30	24	36	12	0	0
	Stažas 5 ir daugiau m. Komisarai	33	22	24	33	23	7	5	1
			79	28	29		21	8	10

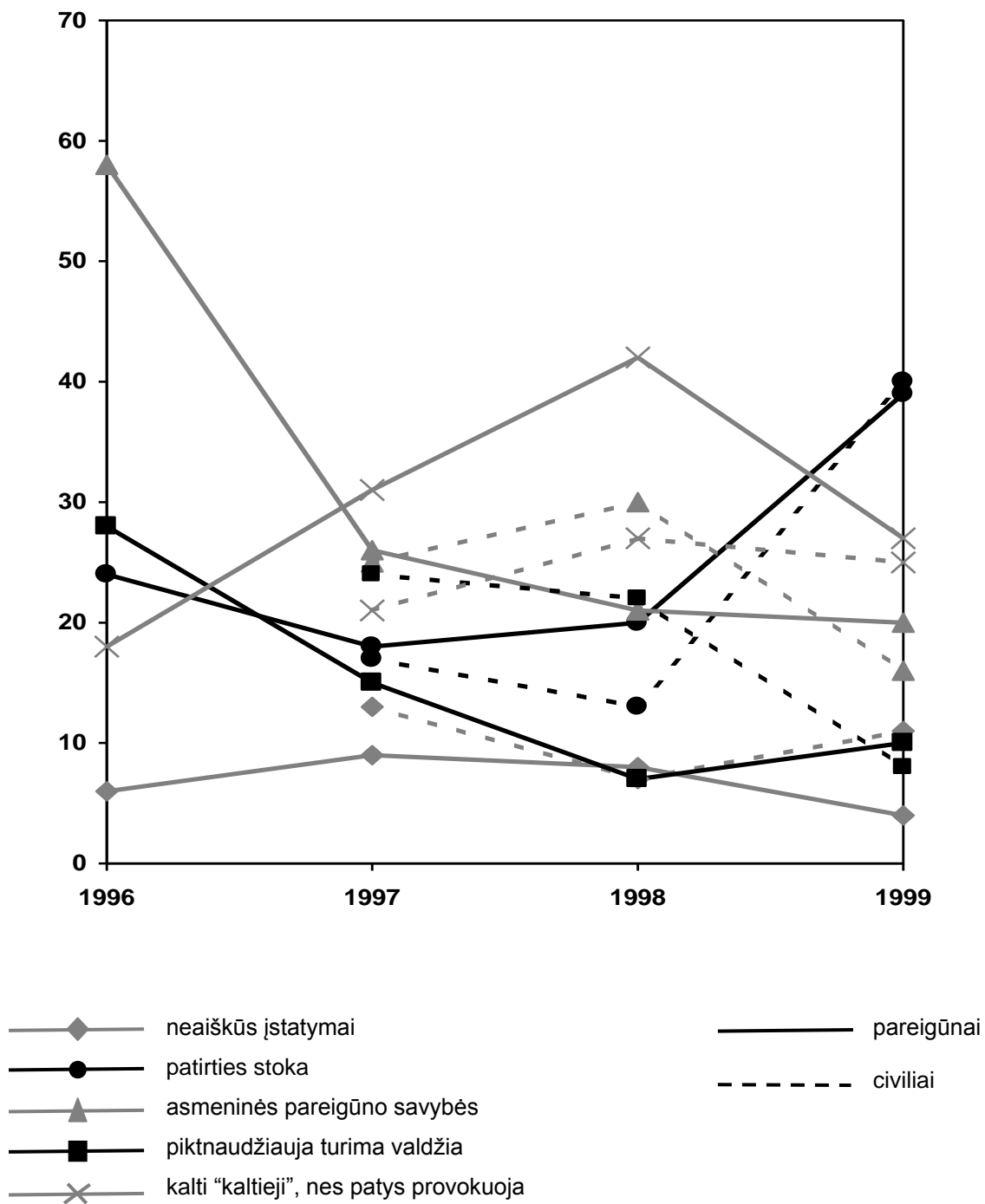
Vertinant policijos darbą kaip paslaugą, daugiausia dėmesio turi būti skiriama *bendruomenės interesams*. Problemos esmė yra tai, kad tyrime dalyvavę asmenys, kaip matyti iš pateiktų atsakymų, pabrėžia policijos, kaip fizinės jėgos, poreikį. Suprantama, kad teisė naudoti jėgą yra policijos, kaip valstybės institucijos, skiriamasis bruožas ir būtina sąlyga, suteikta tam, kad įstaigos ir jų pareigūnai galėtų tinkamai atlikti jiems patikėtas funkcijas. Tačiau jos leistina naudoti tiek, kiek iš tiesų reikalinga tarnybinėms pareigoms atlikti.

Policijos naudojama jėga – *tai išimtinė viešųjų santykių reguliavimo priemonė*. Daugiausia šio pobūdžio problemų, kaip teigia K. Bartolas ir A. J. Loras (C. Bartolla, A. J. Lora) knygoje „Amerikos kriminalinė justicija“ [9] kyla tada, kai pareigūnai, dėl susiklosčiusių aplinkybių, savaip supranta savo tarnybinį statusą bendruomenėje. Atliekant sociologinį tyrimą buvo išskirtos penkios priežastys, kodėl pareigūnai piktnaudžiauja policijos specialiosiomis priemonėmis (žr. 2 grafiką ir 3 lentelę).

Grafikas atspindi 3 lentelės atskirų grafų pirmąsias dvi eilutes. Čia taip pat daugeliu klausimų galima pastebėti teigiamų pokyčių. Vis labiau įsitvirtinant teisiniam tarnybinių santykių reguliavimui (žr. 3 lentelės 1 grafą), kartu mažėja pareigūnų galimybės „demonstruoti“ asmenines charakterio savybes (žr. 3 grafą) ir tarnybinio statuso teikiamus pranašumus (žr. 4 grafą).

Reikia išskirti kritišką respondentų nuomonę vertinant pareigūnus, kurie neseniai dirba policijoje. Sociologinės apklausos duomenimis, per paskutinius trejus metus daugiau negu du kartus padaugėjo manančių, kad patirties stoka yra viena pagrindinių piktnaudžiavimo specialiosiomis priemonėmis priežastis.

2 grafikas. Vyraujančios piktnaudžiavimo specialiosiomis priemonėmis priežastys

Kita vertus, vis didesnė apklaustų *civilių gyventojų* dalis patirties stokos *nelaiko* piktnaudžiavimo policijos specialiosiomis priemonėmis *priežastimi*: 1997 m. taip manė tik 2 proc., o 1999 m. – 19 proc. apklaustųjų. Taigi galima teigti, kad visuomenėje šiuo klausimu atsiranda aiški nuomonių poliarizacija.

3 lentelė. **Piktnaudžiavimo policijos specialiosiomis priemonėmis priežastys (1996–1999 m. sociologinių tyrimų duomenys)**

Priežastys	Respondentai	Svarbi priežastis (proc.)				Ne priežastis (proc.)			
		1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999
1. Įstatyme neaiškiai apibrėžtos policijos specialiųjų priemonių naudojimo aplinkybės	Civiliai		13	7	11		5	44	29
	Pareigūnai (visi)	6	9	8	4	61	36	41	37
	Stažas iki 3 m.	11	8	10	0	57	41	41	16
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	0	10	7	2	59	36	42	49
	Stažas 5 ir daugiau m. Komisarai	5	8	7	6	69	33	39	39
			7	8	5		29	44	19
2. Neseniai dirba policijoje, stokoja patirties	Civiliai		17	13	40		2	17	19
	Pareigūnai (visi)	24	18	20	39	28	9	12	9
	Stažas iki 3 m.	17	13	17	66	36	9	12	14
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	27	19	15	25	24	14	13	4
	Stažas 5 ir daugiau m. Komisarai	31	21	25	34	20	8	12	8
			29	24	71		7	4	5
3. Pareigūno asmeninės savybės (vidinės nuostatos, charakteris)	Civiliai		25	30	16		1	7	14
	Pareigūnai (visi)	58	26	21	20	14	6	9	11
	Stažas iki 3 m.	60	25	20	9	10	9	12	21
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	61	21	26	25	10	8	6	9
	Stažas 5 ir daugiau m. Komisarai	51	29	19	22	13	4	8	9
			36	32	14		0	8	19
4. Pabrėžia aplinkiniams tarnybinio statuso teikiamą pranašumą	Civiliai		24	22	8		1	24	19
	Pareigūnai (visi)	28	15	7	10	40	13	33	35
	Stažas iki 3 m.	34	17	8	7	32	17	34	32
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	25	19	8	13	36	10	32	29
	Stažas 5 ir daugiau m. Komisarai	26	13	6	9	54	12	32	40
			21	4	5		0	36	38
5. Pažeidėjai patys provokuoja, kad pareigūnai panaudotų specialiąsias priemones	Civiliai		21	27	25		2	7	17
	Pareigūnai (visi)	18	31	42	27	32	10	5	8
	Stažas iki 3 m.	19	36	45	16	34	5	2	16
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	19	29	42	35	41	11	5	9
	Stažas 5 ir daugiau m. Komisarai	15	28	42	28	20	12	6	4
			7	8	5		7	4	19

Policininkų bendruomenė šiuo klausimu turi kiek kitokią nuomonę. Menkus praktinės veiklos įgūdžius piktnaudžiavimo turima valdžia priežastimi nelaiko vos kas dešimtas, atsakęs į mūsų pateiktus klausimus, ir šis tyrimų rodiklis kasmet gana pastovus. Kad tarnybos patirtis labai svarbi, mano pareigūnai, kurių darbo stažas policijoje nėra nė treji metai (žr. 2 grafos trečią eilutę). 1997 m. kiek daugiau negu kas dešimtas (13 proc.) praktinės patirties stoką laikė pagrindine įstatymo, reglamentuojančio specialiųjų priemonių naudojimą, pažeidimų priežastimi, o 1999 m. taip manančių respondentų skaičius padidėjo iki 66 proc. Praktinių įgūdžių ugdymą kaip aktualią problemą įvardijo ir dauguma (71 proc.) šiais klausimais kalbintų komisariatų vadovų (žr. 2 grafos šeštą eilutę). Peršasi išvada, kad viena iš didžiausių novatoriškos bendruomenės policijos kūrimo problemų – *atsirandantis atotrūkis tarp teorinio pareigūnų rengimo ir jų praktinių įgūdžių formavimo*. Praktinių įgūdžių ugdymo klausimas, remiantis tyrimo duomenimis, turėtų sulaukti rimto dėmesio žmonių, atsakingų už šiuo metu vykdomą policijos reformą. Išaugęs nusikalstamumas, žmonių poreikis saugiau gyventi verčia keisti policijos darbo stilių – didinti kiekvieno policijos pareigūno aktyvumą, veiklos savarankiškumą. Čia, mūsų manymu, kyla didžiausios šių dienų problemos. Niekam nevalia viešąjį administravimą vykdyti neprofesionaliai, remiantis vien jaunatvišku entuziazmu ar net

maksimalizmu. O veikti savarankiškai ir kūrybingai – reiškia tarnyboje *derinti teoriją ir praktiką*.

Išplėtos demokratijos valstybės turi susiklosčiusias policijos tarnavimo bendruomenei tradicijas, kurios remiasi humanizmo principais. Pradėdami sociologinį tyrimą, pilotажinių apklausų metu pastebėjome žmonių susirūpinimą dėl pasitaikančio pareigūnų antihumaniško tarnybinio elgesio. Buvo pateiktas klausimas: *koks Jūsų požiūris į piktnaudžiavimą policijos specialiosiomis priemonėmis?* Pokalbiuose su pareigūnais ir civiliais asmenimis išsiskyrė keletas dažniausiai pasikartojančių situacijų. Jas išskyrėme į atskiras grafas (žr. 4 lentelę). Buvo siūloma veiksmus vertinti kaip:

- a) „labai žiaurus“, už kuriuos pareigūnams galėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė;
- b) „žiaurus“, vertintinus kaip drausmės pažeidimus, už kuriuos galėtų būti numatyta drausminė atsakomybė, ir
- c) „toleruotinus“, nes kitaip pareigūnai negalėtų tinkamai atlikti savo tarnybinių pareigų.

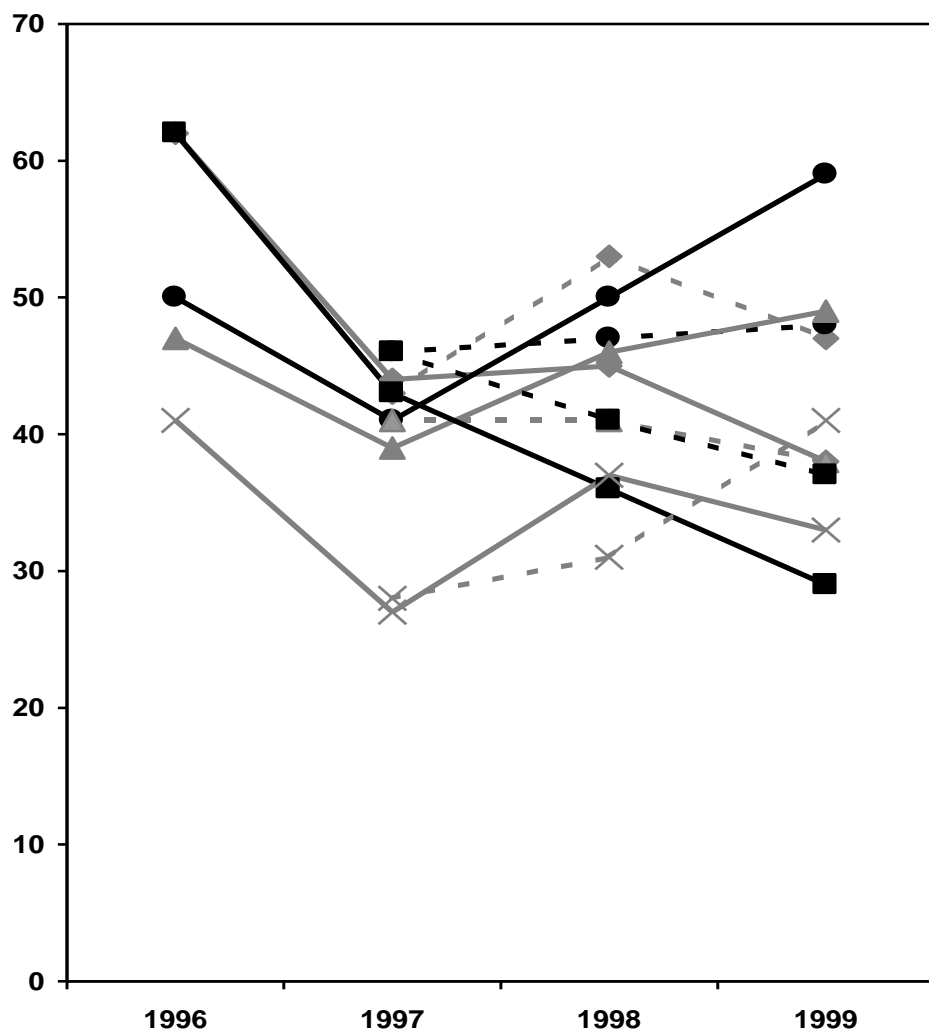
Grafinis nuomonių vaizdas buvo sukurtas remiantis respondentų vertinimais „labai žiaurus“ ir kiekvienos grafos dviejų pirmųjų eilučių duomenimis (3 grafikas, 4 lentelė). Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad 3 grafiko rodyklės, kylančios aukštyn, rodo teigiamas santykių raidos tendencijas.

Tyrimo duomenų lentelėje reikėtų išskirti 4–ą grafą. *Policijos specialiųjų priemonių naudojimas, nepažeidžiant įstatymo, prieš asmenį jo šeimos narių, draugų akivaizdoje*, kaip žinome, dažnai yra būtinas (pvz., iškvietus pareigūnus dėl kilusio šeimyninio konflikto, kai siautėja neblaivus asmuo ir pan.). Tiek civiliai asmenys, tiek policijos pareigūnai tokio pobūdžio tarnybines situacijas vertina realistiškai. Suprantama, kad tokios situacijos yra išskirtinės, dažnai komplikotos psichologiniu požiūriu, tačiau pareigūnas privalo apginti asmenis, kurių teisėms, laisvėms ar privačiam turtui kyla realus pavojus net artimų žmonių aplinkoje.

Pastebėjome, kad kasmet respondentai vis kritiškiau vertina specialiųjų priemonių naudojimą parodymams išgauti (žr. 2 grafą). Savo atsakymų komentaruose respondentai pabrėžė, kad jėgos naudojimas prieš sulaikytą, areštuotą asmenį, o tuo labiau laisva valia sutikusį duoti byloje parodymus pirmiausia ardo paties pareigūno dorovinę sąmonę ir negali būti laikomas teisišku. Tai, kas pabrėžta respondentų, visiškai atitinka vakarietiškas nuostatas: „profesinės, psichologinės ir moralinės sąlygos, kuriomis policijos pareigūnas dirba, neturi trukdyti, kad jis būtų doras, nešališkas ir sąžiningas“ [10, p. 144].

Deja, 4 lentelės pirmos ir paskutinės grafų duomenų analizė atskleidžia stiprėjančias ir tam tikras neigiamas tendencijas, priešingas humanizmo principams. Buvo bandoma išsiaiškinti respondentų požiūrį į teisiškai ir moraliai nepriimtinius policijos veiksmus prieš asmenis, kuriems labiausiai reikalinga kitų atjauta, o jų interesai visuomenėje mažiausiai apginti – prieš akivaizdžiai silpnesnius, paliegiusius asmenis ir nepilnamečius, patekusius policijos akiratin dėl padarytų nusikaltimų ar teisėtvarkos pažeidimų. *Civilijų respondentų*, toleruojančių tokius veiksmus, 1999 m., palyginti su 1997 m., padaugėjo tris kartus. Vos ne kas penktas (18 proc.) apklaustasis beatodairiškai specialiųjų priemonių naudojimą laikė toleruotinu. *Respondentai policininkai* visada atsargiau vertina amoralių ar teisiškai nepakankamai pagrįstą veikimą, tačiau, ypač turinčių didesnę stažą pareigūnų, agresyvumas didėja (žr. 1 grafos antrą eilutę). Prašant savo atsakymus pakomentuoti, dauguma respondentų pabrėžia ryškiai padidėjusį benamių, valkatų ir kitokių asocialių asmenų, kurie dažnai būna agresyvūs, nuolat kėsina į viešąją tvarką ir „dieną naktį iš visų viską vagia“, skaičių. Suprantama, kad asocialių asmenų problemos sprendimas yra ne vien policijos įstaigų reikalas. Spręsti naujai iškilusius socialinius klausimus turi būti nukreiptos visų socialinių tarnybų ir pačios bendruomenės pajėgos. Tačiau policijos įstaigos negali atsiriboti nuo grėsmingai augančios viešųjų santykių įtampos. Kaip tik čia turėtų reikštis policijos organizacinis vaidmuo kurti saugią aplinką, gebėjimas skatinti bendruomenę priešintis naujai kylančioms antihumaniško elgesio apraiškoms. „Policijos pareigūnas turi gebėti valdyti savo emocijas ir, bendraudamas su gyventojais, išsiskirti prideramu elgesiu, o ne smurtu“ [3, p. 30].

3 grafikas. Situacijos, kuriose dažniausiai nepagrįstai naudojamos specialiosios priemonės

- ◆ "tramdo" specialiosiomis priemonėmis akivaizdžiai silpnesnį
- naudoja parodymams išgauti
- ▲ naudoja "neoficialias" poveikio priemones
- naudoja specialiąsias priemones artimų žmonių akivaizdoje
- × "perauklėjant" nepilnamečius
- pareigūnai
- - - civiliai

4 lentelė. Piktnaudžiavimas policijos specialiosiomis priemonėmis (1996–1999 m. sociologinių tyrimų duomenys)

Situacijos, veiksmai	Respondentai	Labai žiaurūs (proc.)				Žiaurūs (proc.)				Toleruoti (proc.)			
		1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999
1. Akivaizdžiai silpnesnį asmenį tramdo policijos specialiosiomis priemonėmis	Civiliai		43	53	47		51	43	35		6	4	18
	Pareigūnai (visi)	62	44	45	38	22	48	50	52	16	6	5	10
	Stažas iki 3 m.	53	42	43	48	23	50	52	35				
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	62	45	46	35	24	52	50	64	24	8	5	16
	Stažas 5 ir daugiau m.	75	47	45	36	20	45	50	54	14	3	4	1
	Komisarai		64	40	43		29	44	24	5	8	5	10
2. Policijos specialiosios priemonės naudojamos parodymams išgauti	Civiliai		46	47	48		44	39	35		10	14	12
	Pareigūnai (visi)	50	41	50	59	42	44	39	30	8	15	11	10
	Stažas iki 3 m.	51	32	45	57	43	52	41	25	6	16	14	18
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	50	47	45	47	40	44	43	49	10	9	12	4
	Stažas 5 ir daugiau m.	49	40	55	64	41	43	36	26	10	17	9	10
	Komisarai		36	60	52		43	20	20		21	20	24
3. Vykdydami tarnybines užduotis naudoja „neoficialias“ poveikio priemones	Civiliai		41	41	38		44	44	46		15	15	16
	Pareigūnai (visi)	47	39	46	49	32	42	40	43	21	19	14	8
	Stažas iki 3 m.	45	37	45	43	31	42	40	39	24	21	15	18
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	44	35	41	51	36	47	44	45	19	18	15	4
	Stažas 5 ir daugiau m.	51	40	49	49	31	39	39	44	18	21	12	6
	Komisarai		29	36	48		50	40	29		21	24	24
4. Specialiąsias priemones naudoja prieš asmenis jų šeimos narių, draugų akivaizdoje	Civiliai		46	41	37		37	46	47		17	13	16
	Pareigūnai (visi)	62	43	36	29	22	38	51	51	16	19	14	20
	Stažas iki 3 m.	68	42	41	36	19	35	44	46	13	23	15	18
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	61	45	32	31	17	37	48	51	22	18	20	18
	Stažas 5 ir daugiau m.	54	44	34	25	33	40	54	53	13	16	12	22
	Komisarai		50	36	19		36	36	48		14	28	33
5. Specialiosios priemonės naudojamos siekiant „perauklėti“ nepilnamečius pažeidėjus	Civiliai		28	31	41		45	48	36		27	19	23
	Pareigūnai (visi)	41	27	37	33	34	47	43	50	24	25	20	18
	Stažas iki 3 m.	30	27	26	39	45	48	50	32	24	25	24	29
	Stažas nuo 3 iki 5 m.	46	26	32	38	24	50	48	51	29	24	20	11
	Stažas 5 ir daugiau m.	51	29	46	28	31	46	37	56	18	25	17	16
	Komisarai		21	64	24		50	16	24		29	20	52

Daugelis mokslininkų ir specialistų, tiriančių nepilnamečių nusikalstamumo problemas (G. Babachinaitė, A. Dapšys, A. Drakšienė, S. Gečėnienė, A. Vosiliūtė ir kt.) pastebi, kad smarkiai padaugėjo *nepilnamečių teisės pažeidėjų*, o nepilnamečių interesų apsaugai skirtų ir policijos darbą šioje srityje reglamentuojančių įstatymų, kitų *teisės aktų sistema dar nesukurta*. Šią dilemą pareigūnai dažnai sprendžia savo nuožiūra ir imasi „perauklėti“, besišlaistančius gatvėmis, smulkius, bet dažnus teisės pažeidimus darančius nepilnamečius (žr. 5 grafą). Kaip žinome, Policijos įstatymas atspindi tarptautinių konvencijų nuostatas ir jo 43

straipsnis, o 2000 m. Policijos veiklos įstatymo 4 skirsnis reglamentuoja draudimą naudoti specialiąsias policijos priemones prieš vaikus¹ (išskyrus atvejus, kai jie patys užpuola).

Sociologinio tyrimo duomenys rodo policijos pareigūnų, ypač didesnę tarnybos stažą turinčių, sąmonėje įsitvirtinančias gana neigiamas nuostatas nepilnamečių atžvilgiu. Tik kas trečias pareigūnas mano, kad naudoti specialiąsias priemones prieš vaikus yra žiauru ir už tai būtina griežtai bausti.

Civilių asmenų nuostatos šiuo klausimu yra pažangesnės. Trijų apklausų rezultatai išryškino, kad visuomenėje vis labiau įsigali humaniškas požiūris į jaunosios kartos auklėjimą, nes 1997 m. tik 28 proc. apklaustų civilių asmenų griežtai smerkė tokius pareigūnų veiksmus (žr. 5 grafos pirmą eilutę), o 1999 m. – net 41 proc., arba beveik 1,5 karto daugiau. Tačiau reikėtų paminėti ir kitą respondentų grupę. Kas penktas apklausos dalyvis nepagrįstą policijos specialiųjų priemonių naudojimą nepilnamečiams gatvėje „perauklėti“ laiko toleruotinu dalyku. Šis rodiklis per mūsų tirtą laikotarpį yra gana pastovus. Be to, vertinant šią situaciją, respondentų, toleruojančių neprofesionalių pareigūnų veiksmus, buvo daug daugiau negu kitose situacijose, įvardytose 4-oje lentelėje.

Apibendrinant trumpą pirmųjų trijų klausimų sociologinio tyrimo duomenų analizę, reikia pasakyti, kad didžiausia kliūtis policijos tarnyboms įsilieti į aptarnaujamą bendruomenę yra abiejų šalių (civilių asmenų ir pareigūnų) fizinės jėgos pervertinimas. Tai, mūsų manymu, reikėtų vertinti kaip deformuotą, iškreiptą socialinę sąmonę. Dėl tos priežasties didelė dalis pareigūnų, kaip rodo konfidencialūs pokalbiai su sociologinės apklausos respondentais, yra įsisąmoninę, kad pagrindinė jų priedermė visuomenei – užtikrinti viešąją tvarką, o tik tada pasirūpinti žmogaus teisėmis ir laisvėmis, kitaip sakant, žmogaus teisių ir laisvių apsauga nesiejama su viešosios tvarkos sąvoka.

Iš dalies, mūsų manymu, tai buvo įtvirtinta ir Policijos įstatymo 40 straipsnyje, kuriame rašoma, kad „neteisėtais tarnybiniais policijos pareigūno veiksmais (vadinasi, veiksmai, prieštaraujantys įstatymui, laikomi taip pat tarnybiniais – A. L.) piliečiui padarytą žalą atlygina valstybė visiškai...“. Iš čia kyla „kaltųjų kaltė“ dėl teisiškai ir moraliai nepagrįsto policijos specialiųjų priemonių naudojimo, o ypač prieš paliečiusius, silpnus asmenis, vaikus, prisimant, vakarietiškos tradicijos griežtai smerktino, atskirų socialinių grupių, bendruomenių „perauklėjimo“ vaidmenį.

Mūsų manymu, policijos jėgos iškilimas turi tiesioginę įtaką teisės aktų, reglamentuojančių viešosios tvarkos saugojimą bendruomenėje, turiniui. Kaip pavyzdys galėtų būti visuomeninio judėjimo „Stabdyk nusikalstamumą“ įstatai, patvirtinti 1997 m. rugsėjo 12 d. respublikinėje konferencijoje, ir 1998 m. birželio 18 d. Seimo priimto Lietuvos Respublikos policijos rėmėjų įstatymo pagrindu 1978 m. priimti rėmėjų nuostatai [4, p. 80]. Juos sugretinę pastebime ganėtinai daug panašumų. Skirtumas tik tas, kad antrasis visa galva pranoksta centralizuotos organizacijos, vos ne dar vienos policijos įstaigų sistemos, steigimo šalyje siekius. Kalbant filosofo humanisto Ė. Fromo žodžiais, tokiu būdu teisėsaugos problemų sprendimą siekiama patikėti „megamašina“, t.y. stiprinti centralizaciją ir kurti „didelę iš vieno centro valdomą mašiną“, kuri paklustų kiekvienam, kas nustveria jos vairą [11, p. 249]. Taigi ši neigiama tendencija, palaikoma Policijos rėmėjų įstatymo, kuo skubiau turėtų būti įveikta teisinėmis ir kitomis visuomeninių santykių derinimo, reguliavimo priemonėmis, siekiant decentralizuoti viešųjų reikalų administravimą.

Atlikus sociologinį tyrimą, buvo sukaupta nemažai informacijos apie civilių asmenų ir pareigūnų požiūrį į policijos tarnybų santykius su kitomis institucijomis. Ypač daug dėmesio skyrėme ryšiams su *žiniasklaida* ir besikuriančiais pačių *pareigūnų susivienijimais*, kurių tikslas ginti profesinius, kultūrinius ir socialinius poreikius.

Šių dienų Lietuvos žiniasklaidoje informacija teisėsaugos temomis yra viena iš populiariausių. Pagrindiniai dienraščiai, radijo ir televizijos žinių laidos turi nuolatines rubrikas, skirtas teisėtvarkai, kriminalinei ir teismų kronikai. Be to, žymesnis įvykis visuomet tampa „karštąja dienos naujiena“, apie jį pranešama pirmuosiuose puslapiuose ir pirmosiomis žinių laidų minutėmis. Tačiau čia veikia klasikinis žurnalistikos dėsnis – „*bloga žinia yra gera žinia*“ [12,

¹ Vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymas numato kitaip: Vaiko teisių apsaugos įstatymas, 2 straipsnis. 1996 03 14. Nr. 1–1234.

p. 22]. Vartydami spaudą, pastebime, kad pranešimuose, kur kalbama apie gerai atliktą pareigūnų darbą, apsiribojama neutraliomis formuluotėmis. Tačiau jei dėl kokių nors objektyvių ar subjektyvių priežasčių žiniasklaidos atstovai pareigūnų veiksmus vertina nepalankiai ar tiesiog nesuvokia jų prasmės, nepalankaus turinio pranešimai esti daug išsamesni, vaizdingesni, jie pateikiami pastebimesnėje vietoje ar palankesniu laiku. Be to, apytikriai iš 10 populiariausių dienraščių publikacijų apie policijos darbą tik viena kita būna teigiama ar neutrali.

Sociologinė apklausa buvo organizuota norint išsiaiškinti nuomonę apie *viešuosius policijos ir visuomenės ryšius*. Klausta patarimo, kaip reikėtų reaguoti į pareigūnų tarnybinių priedermių, teisinių pareigų pažeidimus? (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. **Reagavimas į tarnybinių priedermių, teisinių pareigų pažeidimus (1996–1999 m. sociologinių tyrimų duomenys)**

Galimi būdai (vyraujanti nuomonė išreikšta proc.)	Civiliai			Pareigūnai			
	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999
1. Viešai skelbti apie nusikalstamą pareigūnų veiklą, nuolatinius drausmės pažeidimus	38	47	42	47	47	58	48
2. Pažeidimus nagrinėti slaptai, nes visuomenė nesupranta policijos problemų ypatumų	9	12	9	19	22	16	23
3. Apie visus pažeidimus operatyviai informuoti visuomenę	27	24	33	6	16	16	15
4. Visus tarnybinės drausmės pažeidimus svarstyti viešai, pakvietus žiniasklaidos atstovų	22	14	12	6	9	6	6

Tyrimo duomenys išryškina keletą tendencijų:

- a) kasmet panašus skaičius respondentų pritarė, kad tokio pobūdžio informacija būtų slepiama (žr. 2 grafą), o šią mintį palaikančių pareigūnų buvo beveik 2 kartus daugiau negu civilių gyventojų;
- b) trijų apklausų duomenimis, beveik du kartus sumažėjo civilių respondentų, manančių, kad žiniasklaidos atstovai turėtų gauti tokio pobūdžio informaciją niekieno nekontroliuojami, skaičius (žr. 4 grafą), ir atvirkščiai;
- c) smarkiai padidėjo skaičius respondentų, pritariančių, kad policijos institucija, nustatyta tvarka išaiškinusi pareigūnų tarnybinius pažeidimus (žr. 3 grafą), ypač nusikalstamą pareigūnų veiklą, nuolatinius drausmės pažeidimus (žr. 1 grafą), pati turėtų operatyviai informuoti bendruomenę.

Kitaip sakant, auga profesionaliai pateiktos informacijos apie policijos tarnybų ir jų pareigūnų tarnavimo žmonėms problemas poreikis. Tokia viešųjų ryšių formavimosi tendencija, mūsų manymu, yra normalus reiškinys liberalioje, demokratinėje visuomenėje, ir skatina kurti policijos institucijose profesionalias spaudos tarnybas [3]. Kita vertus, tai galima suprasti kaip augantį visuomenės poreikį keisti policijos pareigūnų požiūrį į aptarnaujamą bendruomenės informuotumą, teisinį švietimą.

Ne mažiau šiuo metu diskutuojama dėl policijos pareigūnų *visuomeninių organizacijų*. Pareigūnų draugijos, klubai, sąjungos ar kitokie susivienijimai, sukurti tenkinti jų profesinius, kultūrinius ir socialinius poreikius, yra ganėtinai naujas reiškinys ir todėl, kaip žinome, skirtingose valstybėse dirba skirtingomis sąlygomis. Į tai buvo atkreiptas dėmesys Antrajame Europos policijos sąjungų tarybos kongrese. Čia priimti svarbūs susitarimai dėl svarbiausių tokio pobūdžio organizacijų veiklos nuostatų [13, p. 10].

Lietuvoje tokio pobūdžio organizacijos kol kas tik kuriasi. Galima tvirtinti, kad kiek plačiau apie jų veiklos galimybes imta kalbėti paskutiniaisiais metais ir ypač 1999 m. įsteigus Lietu-

vos vidaus reikalų sistemos profesinę sąjungą [4, p. 95]. Buvo tirta, *su kokiais sunkumais susiduriama steigiant Lietuvos policijos visuomenines organizacijas?* (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Visuomeninių organizacijų steigimas policijoje
(1996–1999 m. sociologinių tyrimų duomenys)

Eil. Nr.	Sunkumai kuriant policijos visuomenines organizacijas (vyraujanti nuomonė išreikšta proc.)	Civiliai asmenys			Policijos pareigūnai			
		1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999
1.	Draudžia policijos įstatymas	20	10	9	31	10	8	7
2.	Nėra kompetentingų, iniciatyvių pareigūnų	48	47	31	45	46	68	56
3.	Draudžia ar sąmoningai trukdo vadovai	21	20	26	24	29	23	25
4.	Jos nereikalingos dėl darbo specifikos	17	20	16	15	13	7	9

Išryškėja bent kelios problemos, kurios, mūsų manymu, vertos nuodugnesnių mokslinių tyrinėjimų:

1. Jau 3–4 metai kas ketvirtas apklaustas civilis asmuo ar pareigūnas yra įsitikinęs, kad steigti tokias organizacijas sąmoningai trukdo įvairių lygių policijos institucijų vadovybė (žr. 3 grafą).
2. Manančių, kad tokių visuomeninių darinių steigimą draudžia įstatymas, sumažėjo iki keleto procentų (žr. 1 grafą).
3. Pastebimai mažėjo respondentų, o ypač pareigūnų, manančių, kad tokių organizacijų Lietuvos policijoje nereikia, skaičius (žr. 4 grafą).
4. Respondentų nuomonės skyrėsi vertinant pareigūnų visuomeninį kompetentingumą ir iniciatyvumą (žr. 2 grafą).

Peršasi išvada, kad visuomenė yra daug geresnės nuomonės apie čia dirbančių žmonių visuomeniškumą negu patys pareigūnai. 1997 m. beveik kas antras civilis respondentas manė, kad policijos gretose nėra gerų visuomenininkų, o 1999 m. taip manančių liko mažiau negu kas trečias. Sunkiai paaiškinamas dalykas, kodėl, 1998 m. apklausos duomenimis, du iš trijų apklaustų pareigūnų (žr. 2 grafą) manė, kad jų tarnyboje nėra žmogaus, galinčio kurti tokius visuomeninius susivienijimus. Tai klausimas, vertas nuodugnesnių mokslinių tyrinėjimų. Reikia tikėtis, kad 1999 m. tyrimų duomenys, rodantys nuomonių pokyčius, reiškia daugumos pareigūnų mąstymo lūžį, ir įsibėgėjantis pareigūnų profesinis judėjimas artimiausiais metais įgaus reikiamą turinį ir formą.

Suprantama, kad policijos pareigūnų profesinis judėjimas turėtų būti palaikomas teisiškai. Tarptautiniai susitarimai, Vakarų demokratijos valstybių sukaupta patirtis yra tie šaltiniai, kuriais privalu pasinaudoti kuriant atitinkamą norminę bazę. Europos policininkų chartijos skyriaus „Asmeninis ir profesinis statusas“ 10–12 straipsniai [13, p. 10] pateikia šiuo klausimu nuoseklias Europos Tarybos valstybių nuostatas. Dėl straipsnio apimties reikalavimų ir analizuojamo klausimo specifikos plačiau šios temos negvildename, tik norime pabrėžti, kad pagal vakarų valstybėse susiklosčiusias tradicijas policininkų interesams ginti įsteigti socialiniai dariniai yra laikomi savarankiškais ir konfrontacija su vadovybe traktuojama ne kaip viršininkų ir pavaldinių reikalas, o kaip savarankiškų institucijų santykis [3, p. 78]. Kitaip sakant, valdininkų ryšius su pareigūnų sąjungomis reikėtų priskirti eksternalinei, o ne internalinei santykių reguliavimo sričiai, o pačias sąjungas laikyti bendruomenės visuomenine institucija, sukurta policijos pareigūnų profesiniams interesams ginti [14, p. 38–39; 15, p. 182].

Išvados

Apibendrinant šią trumpą studiją, reikėtų atkreipti dėmesį, kad policijos vaidmens visuomenėje ketverių metų tyrinėjimai galėtų būti svarbus atspirties taškas modernizuojant Lietuvos policijos teisę, policijos pareigūnų rengimą socialiai orientuotam darbui bendruomenėje. Suprantama, kad ši studija apima tik mažą dalį klausimų, kylančių vykdančioms administracinę reformą, dirbantiems prie policijos administravimą reglamentuojančių teisės aktų projektų. Be to, šio mokslinio straipsnio paskirtis nagrinėti ne siaurus praktikos dalykus, o atkreipti mokslininkų, specialistų, praktikų dėmesį į išskirtines Lietuvos policijos raidos tendencijas, nevisiškai atitinkančias vakarietiškas tradicijas ar net joms prieštaraujančias.

Tyrimo duomenys rodo, kad policijos tarnybos sampratoje dar gana gyvybingos dešimtmečio senumo tradicijos, paveldėtos iš autoritarinio režimo, kai, viešpataujant marksizmo ideologijai, policija (milicija) buvo laikoma svarbiu „proletariato diktatūros“ įgyvendinimo įrankiu. Daugumos respondentų sąmonėje policijos pajėgos asocijuojasi vien su valstybės turimu prievartos monopolium, privalomų santykių visuomenėje egzistavimu. Vadinasi, prieš rengiant policijos norminius aktus, reformuojant administravimą, reikėtų labai aiškiai apibrėžti *visuomenės socializacijos prioritetus, raidos perspektyvas*. Tuomet pagrindinis svarstymų objektas turėtų būti *policijos administravimo decentralizacija, policijos, orientuotos į bendruomenės problemas, kūrimas*.

Kitas ne mažiau svarbus dalykas yra policijos kaip atviros socialinės sistemos modeliavimas. Policijos teisės sistema turėtų aktyviau perimti vakarietiškas tradicijas, kurių brandulį sudaro reikalavimas *paremti ir skatinti įvairias pilietines iniciatyvas kurti integruotas pajėgas bendruomenės saugumui užtikrinti*. Tyrimų duomenys, atitinkamų teisės aktų analizė rodo dar esant didelių kliuvinių, trukdančių kurti tokio pobūdžio teisėsaugos palaikymo modelį.

LITERATŪRA

1. **Bayley D. H.** Police for the Future. Studies in Crime and Public Policy. – New York, Oxford University Press, 1994.
2. **Koch U.** Policing in the Context of Changing State Functions: Examples from Germany // Policing in Central and Eastern Europe. – Slovenia, College of Police and Security Studies, 1998.
3. **Laurinavičius A.** Bendruomenės ir teisėsaugos institucijų bendradarbiavimas – Vilnius, LTA, 2000.
4. **Laurinavičius A.** Policijos administravimas užtikrinant visuomenės saugumą. – Vilnius, LTA, 2000.
5. **Zeigler H.** Politinė bendruomenė. – Kaunas, Littera Universitati Magni, 1993.
6. **Grigas R.** Tautos likimas. – Vilnius, Rosma, 1995.
7. **Gils van P.A.M.P.** Policijos bendradarbiavimo su visuomene patirtis Olandijoje // Policija ir visuomenė: pranešimų tarptautiniuose seminaruose rinkinys. – Vilnius, Polisema, 1997.
8. **Teisėtvarkos** apsaugos pareigūnų elgesio kodeksas, priimtas Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1979 m. gruodžio 17 d. 34/169 rezoliucija // Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius, Mintis, 1991.
9. **Bartolla C., Lora A. J.** American Criminal Justice. – New York, Macmillan, 1988.
10. **Parlamentinės** asamblėjos deklaracijos dėl policijos 690 (1979) rezoliucija // Žmogaus teisės. Regioninių tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius, Mintis, 1993.
11. **Fromas Ė.** Turėti ar būti? – Vilnius, Mintis, 1990.
12. **Martinonienė E.** Operacija „Paskelbti negalima įslaptinti“ // Justitia. Nr. 1. 1999.
13. **Europos** policininkų chartija, patvirtinta Europos Tarybos Parlamentinėje Asamblėjoje. – Strasbūras, 1993 m. rugpjūčio 25 d.
14. **Scott M. S.** Managing for Success: The Police Chef's Survival Guide. – Washington, DC: Police Executive Research Forum, 1986.

Some of the Community Policing Problems Summary

Dr. A. Laurinavičius

Law University of Lithuania

SUMMARY

The article deals with one of the most important problems of police science – how to increase interaction between the police and the community? For the research 1571 officials and 1306 civilians have been interviewed in 1996–1999. The survey results show that in recent years support for law enforcement has declined and is still in a downward spiral.

For the necessary changes to occur police agencies must demonstrate innovation, courage and willingness to work outside of an existing structure or bring about collaborative and positive results. Police departments must begin to form true partnership with an informed and involved public. Law Enforcement agencies must also be proactive in their efforts to regain and increase public confidence. While police continue to grapple with rising disrespect and disobedience, the challenge of creating real partnerships with communities could produce positive outcomes.

In the article suggestions how to improve interaction between the police and the community and use the police officer knowledge and skills in a more effective way are given.

